

CITIRANJE I NAVOĐENJE LITERATURE U NAUČNIM I STRUČNIM RADOVIMA

dr Vesna Crnogorac

Biblioteka Fakulteta umetnosti u Nišu

Podsećanje:

Naučni RAD sadrži:

Jasan, razumljiv, odrediv **naslov**

Apstrakt / Rezime / Sažetak / **Abstract**/ Summary
na jeziku rada i stranom jeziku

Ključne reči / Keywords

Citiranost / citati - fusnote – endnote, (zgrade) ...

Literatura / Bibliografija /Reference

ŠTA JE CITIRANJE?

Navođenje ideja, zaključaka, mišljenja, stavova... koji izvorno pripadaju drugim autorima i to:

- 1. Eksplicitno citiranje – doslovno navođenje** (engl. *quoting*) reči samog autora ili grupe autora. Razlozi: kredibilitet rada, original je teško preformulisati, neko to iskazao lepše (čuvanje autentičnosti).
- 2. Implicitno citiranje - indirektno** preuzimanje odnosno parafraziranje (engl. *paraphrasing*)

Parafraziranje neke rečenice znači da se ta rečenica navodi sopstvenim rečima. Parafrazirani citati se ne stavljaju pod znake navoda.

Parafraziranjem reči autora originalnog teksta ne smeju da izgube originalni smisao.

3. Rezimiranje (engl. summarizing) - sažimanje

originalnog teksta i iskazivanje *glavne ideje* sopstvenim rečima.

4. Kopiranje / preuzimanje tuđih tabela, dijagrama, slika

ŠTA JE REFERENCIRANJE?

Referenca - je informacija koja je potrebna čitaocu u prepoznavanju i nalaženju korišćenog izvora. Pri navođenju izvora reference moraju biti tačne, kompletne i dosledno navođene.

IMA ŠIRI SMISAO OD CITIRANJA – tiče se bilo kakvog oblika ukazivanja odnosno upućivanja na izvore koji su korišćeni u samom radu. Ti korišćeni delovi „tuđih“ izvora mogu biti:

Pisani oblici izvora: knjige; naučna i stručna dela; pravni propisi; službena dokumenta; novinski članci...

Elektronski oblici izvora: različiti internet materijali, veb stranice, e- izdanja svega navedenog kod pisanih oblika, baze podataka....

Kako je referenciranje bilo kakav oblik navođenja radova čiji se delovi koriste u radu, citiranje je tada samo specijalni oblik referenciranja.

CITIRANJE I REFERENCIRANJE

- temelji naučne etike

U radu se citiraju i referenciraju **svi izvori** koji su korišćeni pri izradi rada:

- u cilju poštovanja autorskih prava (etika + pravo),
- izbegava se plagijarizam
- odaje se priznanje autorima čije informacije su korišćene u radu
- lakše se pronalazi izvor / za dalja istraživanja
- Razgraničava se sopstveni doprinos rada od dela drugih autora..

Sve što se citira mora biti navedeno u Literaturi na kraju rada

**SVE ŠTO JE NAVEDENO U LITERATURI MORA
BITI CITIRANO – KORIŠĆENO**

Kako citirati?

Podatak o citiranim izvorima se pojavljuje dva puta u naučnom radu:

prvi put se izvor obeležava u okviru teksta

drugi put se izvor navodi na kraju rada u Literaturi ("Bibliografija",
"Korišćena literatura" "Izvori"..)

Izvori koji nisu korišćeni u samom radu ne navode se u korišćenoj literaturi.

Moguće je navesti izvore koji su poslužili za šire sagledavanje teme (a nisu navedeni u radu) ili koji mogu da posluže za dalje proučavanje teme – To se čini u odvojenom delu **"Dodatna literatura" ili "Preporučena literatura"**.

Korišćeni izvor se uvek navodi jezikom i pismom kojim je izvor napisan.

Primer citiranja :

Бродел је сматрао да је заблуда желети "на немачки начин да се култура раздвоји од њене основе цивилизације".⁸

⁸ Фернанд Бродел, *Списи о историји* (Београд: Српска књижевна задруга, 1992), 309.

Stilovi citiranja

APA, MLA, Čikago stil... harvardsko, vankuversko i oksfordsko referisanje (drugi manje poznati stilovi).

Neki naučni časopisi (zbornici...) definišu **sopstvene stilove** koji su najčešće hibridi poznatih stilova.

Svi su legitimni - njihova upotreba zavisi od opredeljenja izdavača, uredništva časopisa, univerziteta, dr.

Za akademske radove, **način formatiranja teksta i stila citiranja** određuje univerzitet, odnosno fakultet.

APA - American Psychological Association

APA - najčešće u upotrebi u društvenim naukama.

Primer za knjigu / jedan autor

U radu: (Gorman, 2007: 15)

U Literaturi:

Gorman, M. (2007). *Naše neprolazne vrednosti*. Beograd: Filološki fakultet.

Primer za master rad

U radu: (Вучић, 2012: 26)

U Literaturi:

Вучић, С. (2012). *Секуритизација као аналитички оквир националне безбедности*. Мастер рад. Београд: Факултет безбедности.

MLA - Modern Language Association

MLA - stil citiranja razvijen od strane Udruženja za moderni jezik

Amerike (Modern Language Association of America). Najviše se koristi u SAD i Kanadi.

- za izradu naučnih radova iz humanistike, studija modernog jezika i književnosti, studija kulture i medija i ostalih srodnih disciplina.

Primer: Knjiga:

Avramović, S.D.. "Pravo na versku nastavu u našem i uporednom evropskom pravu." Anali Pravnog fakulteta u Beogradu 53.1 (2005): 46-64.

The Chicago Manual of Style - CMS

Čikago stil citiranja

dobio ime po priručniku *Čikago stila* (*The Chicago Manual of Style - CMS*) kojim su određene funkcionalne odrednice stila.

Priručnik je izdat 1906. na Čikago univerzitetu i do danas je izišao u 15 izdanja.

ČIKAGO STIL - primer

Book / One author:

U Radu:

N 1. Emery Blackfoot, *Chance Encounters* (Boston: Serendipity Press, 1987), 67.

N 2. Blackfoot, 97.

U Literaturi:

Blackfoot, Emery. *Chance Encounters*. Boston: Serendipity Press, 1987.

stil	gde se najčešće koristi
APA	psihologija, društvene nauke, u svetu najčešće korišćen način citiranja
MLA	umetnost, književnost, humanističke nauke
AMA	medicina, biološke nauke
Čikago	istorija, ekonomija, društvene nauke
CSE	prirodne nauke

SISTEMI ZA OBELEŽAVANJE CITATA

Postoje dva sistema za obeležavanje citata unutar teksta:

1. Sistem notacija - dodavanje oznake i navođenje izvora u fusnoti, na kraju poglavlja ili na kraju rada

Citati se obeležavaju arapskim brojevima - `citac1`, `citac[1]`.

2. Sistem autor-datum - navođenje autora i godine izdanja rada ili broja strane u zagradama.

primer:

Umetnost obuhvata ne samo iluziju, već i zajedničku iluziju, ne samo "podsećajne" simbole, već i "komunikativne" simbole (Sarnoff, 1983).

DOSLEDNOST

u jednom akademskom radu se može koristiti samo jedan stil.

Izuzetno je važno da se jednom prihvaćen stil citiranja u pisanju rada **dosledno primenjuje**, jer se na taj način omogućava jednostavno i pregledno praćenje strukture rada, iznetih stavova, kao i pronalaženje izvora koji su korišćeni u istraživanju.

Navođenje korišćene literature

Na kraju akademskog rada pod naslovom *Literatura* (*Spisak korišćene literature, Bibliografija, Lista referenci...*) navode se svi izvori (reference) koje su citirani odnosno na koje se u radu upućuje.

Reference se navode sistematično, prema prezimenu autora azbučnim / abecednim redosledom u zavisnosti od toga da li je rad pisan na srpskom jeziku ćiriličnim ili latiničnim pismom ili na nekom stranom jeziku.

Spiskom korišćene literature obezbeđuje se pregled relevantnih referenci u kojima je obrađivana tema od značaja za rad

Čitaocu je od koristi jer na osnovu spiska literature prati strukturu rada, uočava širinu istraživanja te razvija dalje istraživanje o temi rada.

PRIMER PREMA ČIKAGO STILU:

1.

APA Teachers of Psychology in Secondary Schools. Dostupno na: <http://www.apa.org/ed/precollege/topss/index.aspx>. (Preuzeto 10.12.2016)

2.

Cohen, J. *Social, Emotional, Ethical, and Academic Education: Creating a Climate for Learning, Participation in Democracy, and Well-Being*. Harvard Educational Review, br.76, 2006. Dostupno na: <http://eric.ed.gov/?id=EJ771321> . (Preuzeto 26.9.2016)

Internet izvori prema APA stilu

Žižek, S. (2013). *Die Krise des Westens betrifft sowohl Demokratie als auch Finanzwirtschaft*. Preuzeto 14. novembra, 2013., sa <http://www.egs.edu/faculty/slavoj-zizek/articles/die-krise-des-westens-betrifft-sowohl-demokratie-als-auch-finanzwirtschaft/>

Šta je autorsko delo?

Pravna zaštita autorskih dela predmet je zaštite autorskog prava (engl. *copyright*), kao deo veće oblasti koja se naziva pravo intelektualne svojine (engl. *intellectual property rights* ili skraćeno *IP*).

Zakon o autorskom i srodnim pravima autorska dela definiše kao **originalne duhovne tvorevine autora, izražene u određenoj formi**, bez obzira na njihovu umetničku, naučnu ili drugu vrednost, njihovu namenu, veličinu..

Originalnost - da bi delo bilo pod zaštitom nije potrebno da bude originalno u smislu da donosi izuzetnu novinu u svoju oblast već je dovoljno samo **da nije plagijat već postojećih dela i da se od njih bar po nečemu razlikuje.**

Lista autorskih dela

Zakon navodi listu dela koja se naročito smatraju autorskim delima:

- 1) pisana dela (knjige, brošure, članci, prevodi, računarski programi..);
- 2) govorna dela (predavanja, govori, besede i dr.);
- 3) dramska, dramsko-muzička, koreografska i pantomimska dela, kao i dela koja potiču iz folklora;
- 4) muzička dela, sa rečima ili bez reči;
- 5) filmska dela (kinematografska i televizijska dela);
- 6) dela likovne umetnosti (slike, crteži, skice, grafike, skulpture i dr.);
- 7) dela arhitekture, primenjene umetnosti i industrijskog oblikovanja;
- 8) kartografska dela (geografske i topografske karte);
- 9) planovi, skice, makete i fotografije;
- 10) pozorišna režija

Sadržina autorskog prava

Autorsko pravo se sastoji iz dve komponente isključivih prava:

1. moralnih (ličnih) prava i
2. imovinskih prava.

Moralna prava su vezana za ličnu povezanost autora sa svojim delom. Autor ih ne može prenositi na druga lica. Za razliku od imovinskih prava - ne gase se nikada. U ovu grupu isključivih prava spadaju:

- 1.) **Pravo paterniteta** – pravo da se autoru prizna autorstvo nad delom.
- 2.) **Pravo na naznačenje imena autora**
- 3.) Pravo objavljivanja
- 4.) Pravo na zaštitu integriteta dela
- 5.) Pravo na suprotstavljanje nedostojnom iskorišćavanju dela

PLAGIJAT - Od latinske reči *plagiare*

Oponašanje ili prisvajanje tuđeg naučnog ili umetničkog dela / intelektualnog dela. Doslovno znači – OTETI

Plagijat je povreda moralnog prava autora na priznanje autorstva i na naznačenje njegovog imena, bez obzira da li se povreda odnosi na celokupno autorsko delo ili na njegov originalni segment koji uživa podjednaku zaštitu kao i samo delo. Pored toga, plagijat postoji i kada se citiraju odlomci tuđeg dela ili celokupno kratko autorsko delo suprotno pravilima datim u čl. 49. Zakona.

Plagijat nastaje i parafraziranjem, preuzimanjem tuđih ideja bez naznačavanja autora.

- Plagijat je krivično delo

Za utvrđivanje pravnog pojma **PLAGIJATA** od važnosti su dva prava:

1. **Pravo paterniteta** isključivo pravo autora da mu se prizna autorstvo na njegovom delu. Ovo pravo deluje prema svima i autor je ovlašćen da se suprotstavlja svakome ko mu osporava autorstvo na delu ili njegovo delo prisvaja kao svoje.

Prisvajanje tuđeg dela kao svog upravo predstavlja plagijat u smislu autorskog prava.

2. **Pravo na naznačenje imena** je pravo autora da njegovo ime bude naznačeno na svakom primerku dela.

Plagijat se sankcioniše

Primer šta bi se moglo smatrati plagijatom u smislu pogrešnog citiranja,⁹ :

tri varijante jednog dela teksta:

- Uostalom, smatram da prekinuti sa tom ružnom navikom nije tako strašno. Lako je *ostaviti pušenje*. Ja sam to sto puta uradio.

- Uostalom, smatram da prekinuti sa tom ružnom navikom nije tako strašno. "Lako je *ostaviti pušenje*. Ja sam to sto puta uradio."

- **Uostalom, smatram da prekinuti sa tom ružnom navikom nije tako strašno, jer kako bi rekao Mark Tven: "*Lako je ostaviti pušenje. Ja sam to sto puta uradio.*"**⁴

⁹ Bojović, Stefan. *Pravni pojam plagijata*. Dostupno preko:

<http://www.besplatnapravnapomoc.rs/prilozi-saradnika/pravni-pojam-plagijata/>
(preuzeto 22.09.2016)

Literatura korišćena za ovu prezentaciju

1. Bojović, Stefan. *Pravni pojam plagijata*. Dostupno preko: <http://www.besplatnapravnapomoc.rs/prilozi-saradnika/pravni-pojam-plagijata/> (preuzeto 22.10.2016)
2. Citiranje i referenciranje. Dostupno preko: https://www.ffst.unist.hr/_download/repository/harvardsko_citiranje_upute.pdf (preuzeto 23.11.2016)
3. Vodič za citiranje - Biblioteka DKSG. Dostupno preko: <http://www.dksg.rs/biblioteka/vodicZaCitiranje/sta%20je%20citiranje.html> (preuzeto 18.11.2016)